

О.В. Побережець

д. е. н., проф.

ІНСТРУМЕНТИ ДІАГНОСТИКИ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Функціонування суб'єктів господарювання у сучасних умовах глобальних викликів вимагає побудови ефективної системи економічної безпеки, яка повинна відповідати певним умовам та забезпечувати можливість створення механізму протидії на основі існуючого потенціалу. Процес реалізації стратегічної мети суб'єкта господарювання неможливий без наявності дієвої системи управління ризиками та загрозами, які виникають в результаті впливу ендогенного та екзогенного факторного середовища. Проведення своєчасного моніторингу та діагностики небезпек надає можливість суб'єкту господарювання адекватно реагувати на зміни умов функціонування та забезпечити певний рівень економічної, фінансової та соціальної стабільності.

Необхідність проведення перманентної діагностики в межах системи економічної безпеки суб'єкта господарювання, яка передбачає забезпечення механізму суцільного спостереження за певним рівнем економічної, фінансової та соціальної стійкості, пов'язано із наявністю наявних та прихованих загроз, що особливо актуально в умовах глобальних випробувань та викликів.

Питанням застосування діагностики в межах системи економічної безпеки присвячені роботи вітчизняних науковців, а саме: Л. Акімова, З. Гбур, В. Ільченко, Т. Ковальчук, Б. Колос, А. Котелевської, Л. Лігоненко, А. Лисачок, С. Матвеева, І. Мігус, А. Міщенко, Ю. Сафонов, В. Рапопорта,

Враховуючи значну кількість представлених наукових праць, питання використання інструментів діагностики системи економічної безпеки з отриманням інформаційного підґрунтя щодо формування стратегії розвитку суб'єктів господарювання є актуальними та потребують перманентних досліджень.

Якщо розглядати питання діагностики як ефективного інструменту системи управління суб'єкта господарювання, то процес

наповнення відповідними прийомами та способами дослідження явищ, дій та господарських операцій є важливим та базовим. При цьому результати діагностики підвищуються, якщо посилити їх впровадженням додаткових інструментів, а саме: контролінгом, моніторингом, оцінкою тощо.

Зауважимо, що відповідний стан розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується стабільністю економічного розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності. Крім того, це стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз [1].

Система економічної безпеки – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які за допомогою ефективного інструментарію забезпечують вирішення поставлених завдань та досягнення стратегічної та тактичної мети, враховуючи зовнішні та внутрішні небезпеки та ризики.

На думку деяких науковців, діагностика представляє собою пошук, аналіз, виявлення можливої помилки та вироблення шляхів удосконалення управління системою. З іншого боку, діагностика – це певний спосіб встановлення відповідного характеру порушень нормального перебігу економічних процесів з урахуванням оцінки типових ознак, які властиві лише для конкретного порушення [2].

Основним завданням діагностики є оперативне визначення стану фінансово-економічних, соціальних, екологічних та інших процесів у суб'єкта господарювання, що уможливорює своєчасне виявлення загроз і визначення плану дій щодо їх нейтралізації або зменшення негативного впливу на результати діяльності.

Аналіз досліджень підкреслює, що економічна безпека держави складається з різних видів безпеки в певних сферах господарювання, у тому числі, з макроекономічної, фінансовій, зовнішньоекономічної, інвестиційній, науково-технологічній, енергетичній, виробничій та соціальній. Крім того, основними загрозами економічній безпеці України у складних сучасних умовах є: високий рівень тіньової економіки, певний рівень бюджетного дефіциту, суттєве зменшення нагромадження основного капіталу, рівень безробіття, несприятливий інноваційно-інвестиційний клімат, значний

розмір державного боргу, а також неконтрольовані міграційні процеси, військова агресія з боку іншої держави [2].

У зв'язку з чим необхідним етапом управління суб'єктом господарювання є визначення зовнішніх та внутрішніх загроз, які з'являються на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Серед базових інструментів діагностики системи економічної безпеки суб'єктів господарювання можливо виділити:

- стратегічний та економічний аналіз;
- методи економіко-математичної оцінки;
- моделювання;
- кількісна та якісна оцінка стану економічної безпеки;
- формування системи галузевих та макроекономічних індикаторів;
- експертні оцінки стану економічної безпеки тощо.

Вибір оптимальних інструментів діагностики залежить від поставленої мети та потенціальних можливостей, а також здатності системи своєчасно адаптуватися до екзогенних та ендогенних перетворень, що є актуальним у сучасних умовах господарювання.

Процес діагностування повинен відповідати певним принципам, до яких можливо віднести:

- оптимальність обраних прийомів та способів;
- ефективність;
- синергетичність;
- інтегральність;
- об'єктивність;
- дієвість;
- адекватність;
- результативність;
- своєчасність;
- інформативність.

Підкреслимо, що, враховуючи джерела діагностики, можливо виокремити певні напрямки інструментального забезпечення, а саме: правові, фінансово-економічні, екологічні, інноваційно-інвестиційні, екологічні, кадрові та ресурсні. Зазначена систематизація надає можливість визначити можливий алгоритм діагностичних процедур та отримати оптимальні результати.

З точки зору вчених, визначені загальні ознаки фінансової нестабільності на макроекономічному рівні, серед яких – наявність непокритих збитків, низька капіталізація і ліквідність суб'єктів господарювання, від'ємна величина власного оборотного капіталу. При цьому формування механізму і реалізації фінансового потенціалу суб'єктів господарювання з ідентифікацією загроз, які здійснюють певний вплив на фінансово-господарську діяльність, базується на системному виокремленні фінансових ризиків та можливій втраті потенціалу [3].

Таким чином, важливим аспектом застосування ефективних інструментів діагностики є професіоналізм суб'єктів системи економічної безпеки, до складу яких відносяться працівники окремих підрозділів, а також обліковці та фінансові аналітики. Їх основне завдання не тільки обрати оптимальний набір інструментів, але й адаптувати його для конкретної ситуації, до певного суб'єкту господарювання, що є необхідною умовою функціонування системи економічної безпеки підприємства. Ефективність діагностики впливає на швидкість прийняття управлінських рішень, які відповідають за зміцнення позицій суб'єкта господарювання на внутрішньому та зовнішньому ринках, своєчасно оцінюючи потенційні ризики та можливі загрози.

Список використаної літератури

1. Зайченко К.С., Діма Н.І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8900> (дата звернення: 21.10.2021).
2. Акімова Л.М. Інструменти та діагностика умов забезпечення економічної безпеки держави інструментами державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 18/2018. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2018/14.pdf (дата звернення: 21.10.2021).
3. Соломіна Г.В., Роздобудько Е.В. Інструментарій антикризової фінансової діагностики підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 66. URL: http://bses.in.ua/journals/2021/66_2021/22.pdf (дата звернення: 21.10.2021).